

VRIJHEIDSBEROVING / Om overlastgevende asielzoekers binnen te houden, willen sommige burgemeesters een avondklok instellen of huisarrest op te leggen. Maar volgens deskundigen is dit niet mogelijk. Het is zelfs strafbaar.

Het is een unieke situatie: het Openbaar Ministerie (OM) onderzoekt of burgemeester Jos Heijmans (D66) uit Weert zich schuldig heeft gemaakt aan ‘wederrechtelijke vrijheidsberoving’ toen hij middels een noodbevel 26 overlastgevende asielzoekers in zijn gemeente tien dagen huisarrest gaf. ‘In het verleden zijn voetbalsupporters en krakers ook wel eens opgesloten. Dat mocht ook niet, maar dat leidde hooguit tot een schadevergoeding of politieke discussie. Het leidde niet tot een strafrechtelijk onderzoek’, vertelt hoogleraar staats- en bestuursrecht Jon Schilder (58) van de Vrije Universiteit Amsterdam.

Het is niet ondenkbaar dat dat strafrechtelijke onderzoek zal leiden tot vervolging. Schilder: ‘Ik denk dat men wel een zaak heeft. Er was namelijk geen sprake van overmacht, Heijmans heeft hen preventief binnen gehouden. Juridisch gezien staat dat gelijk aan vrijheidsberoving en detentie, dat mag alleen een rechter opleggen.’ Hoogleraar Algemene Rechtswetenschap aan de Rijksuniversiteit Groningen Jan Brouwer (65): ‘De burgemeester is gewaarschuwd dat hij niet de bevoegdheid had om dit te doen. Dat gaf hij later zelf toe in de talkshow *Jinek*, maar hij is er willens en wetens toch mee doorgedaan. Ik zie het somber voor hem in.’

Heijmans is niet de enige burgemeester die asielzoekers heeft binnengehouden. Zijn collega’s Hans Gilissen (PvdA) van de gemeente Venray en Ralf Krewinkel (PvdA) van Heerlen gaven respectievelijk negen en twaalf asielzoekers in hun gemeenten rond de jaarwisseling 24 uur huisarrest. Waar Heijmans een noodbevel gebruikte, grepen Gilissen en Krewinkel terug op een gebiedsverbod, waardoor asielzoekers het terrein niet mochten verlaten.

Tegen alle drie burgemeesters is aangifte gedaan door de Bond van Wetsovertreders. Voor zover bekend is er bij de andere twee nog geen strafrechtelijk onderzoek opgestart, vertelt voorzitter Pieter Vleeming (54): ‘We wachten de uitkomst af. Maar mocht het niet tot strafzaken komen, dan starten we een artikel 12-procedure. Daarmee willen we het OM verplichten hen alsnog te vervolgen. Met deze zaken willen we het signaal afgeven dat burgemeesters geen beslissingen moeten nemen die ze niet mogen nemen. Zo ontzegde de burgemeester Rob van Gijzel van Eindhoven eerder een ex-zedendelinquent de toegang tot de stad, terwijl ook hij niet daartoe was bevoegd.’

Hoe kan het dat minstens drie burgemeesters een beslissing namen waartoe ze kennelijk niet bevoegd waren? Schilder: ‘Burgemeesters denken vaak: we proberen het, misschien laat de rechter het toe en anders wordt er wel een wet gemaakt die de actie ondersteunt. Zo is preventief fouilleren ook ooit begonnen als illegaal experiment, en later in de Gemeentewet opgenomen.’

‘Ze willen geen sheriff zijn’

Het begon allemaal eind 2016, toen gemeenten de noodklok luidden over grote groepen overlastgevende asielzoekers: jonge mannen - voornamelijk afkomstig uit Noord-Afrika. Om tijdens de jaarwisseling ongeregelde heden te voorkomen - zoals een jaar eerder met de aanrandingen in Keulen het geval was - opperde Klaas Dijkhoff (VVD) op 12 december 2016 in het EO-radioprogramma *Dit is de Dag* dat bekende overlastgevers huisarrest of een gebiedsverbod konden krijgen.

Hoogleraar Brouwer: ‘Het is mij een raadsel met welke bevoegdheden de staatssecretaris dat wilde doen. Ik zie in onze wet geen mogelijkheden. Zo’n maatregel is met heel veel waarborgen omgeven en kan alleen door een rechter worden opgelegd.’

Burgemeester Bort Koelewijn (ChristenUnie) van Kampen dacht hardop na over een avondklok. Dat vertelde hij aan *RTV Oost* nadat hij eind april met een meisje sprak dat vorig jaar op 17-jarige leeftijd door een asielzoeker werd verkracht. 'Je wilt voorkomen dat mensen met trauma's 's nachts over straat gaan en tot dit soort vergrijpen kunnen komen. Azc's zouden zich daarom kunnen afvragen of de bewoners 's avonds beter opgevangen kunnen worden.'

Koelewijn kreeg kritiek van zijn collega Aat de Jonge (CDA) uit Dronten, waar het asielzoekerscentrum staat waar de dader verbleef. De Jonge vond het idee 'verwerpelijk', zo Twitterde hij. Hij stipte de kwestie nog eens aan in zijn toespraak op 4 mei. 'Vandaag geen onrecht, geen discriminatie, geen avondklok. Dat hebben we niet nodig. Wat we nodig hebben, is vrede met elkaar.'

Begin december legde burgemeester Leontien Kompier (PvdA) van Vlagtwedde- waar het asielzoekerscentrum in Ter Apel onder valt - een asielzoeker drie maanden een gebiedsverbod op voor de bebouwde kom, nadat de man zich schuldig maakte aan winkeldiefstal, bedreiging en de handel in softdrugs. Maar hij mag nog wel buiten de bebouwde kom komen, waardoor het juridisch gezien geen vrijheidsberoving is.

Hoogleraar Brouwer snapt dat de burgemeesters in een spagaat zitten. 'Burgemeesters zijn verantwoordelijk voor alles wat met openbare orde en veiligheid samenhangt. Daar worden ze ook op afgerekend door de gemeenteraad. Maar ze kunnen niet meer doen dan de wet hen toekent. Willen we hen die bevoegdheid wél geven, dan moet de Gemeentewet worden aangepast. Dan leg je ook meteen vast hoe het mag, wie het mag opleggen, en voor hoeveel uur iemand maximaal kan worden binnengehouden.'

Zijn collega Schilder denkt echter dat zo'n wetsaanpassing onmogelijk is. 'Rond 2000 is met voetbalwedstrijden in de wet vastgelegd dat supporters op beval van de burgemeesters bij een ernstige geweldsdreiging twaalf uur mogen worden vasthouden. Maar dat is met zoveel waarborgen omgeven, dat het maar een keer is gebruikt. Later vond de rechter fouten in de uitvoering, en stelde de supporters in het gelijk.'

Het instellen van een avondklok is volgens Schilder nog veel permanenter, en bovendien stigmatiserend. 'Het is onmogelijk om dit in te voeren voor grote groepen asielzoekers die volstrekt onschuldig zijn, niks op hun kerfstok hebben en die hier bovendien legaal verblijven. Het blijft een vorm van detentie. Veel burgemeesters die ik spreek, willen zulke bevoegdheden ook helemaal niet. Ze willen burgervader zijn, geen sheriff of burgerboeman.'

Burgemeester Koelewijn van Kampen opperde eerder dat het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) een avondklok in de huisregels kon invoeren. Ook dat ligt volgens Schilder lastig. 'Ik denk dat een rechter dat nooit toestaat. Bovendien vraag ik me af of het COA dat zou willen, omdat het in asielzoekerscentra kan leiden tot spanningen en ordeverstoringen.'

De Bond van Wetsovertreders hoopt dat de aangiftes ertoe leiden dat de burgemeesters een strafblad krijgen en hun ambtsketting neerleggen. Jos Heijmans (63) zei destijds: 'Of het juridisch kan, interesseert me niet. Het is nodig.' Nu reageert hij: 'Ik wil er veel over zeggen, maar ik moet de procedure afwachten. Tot die tijd doe ik er geen mededelingen over.' Ook Gilissen en Krewinkel waren niet bereikbaar voor commentaar.

Schilder denkt dat een eventuele veroordeling niet zal leiden tot aftreden. 'Hij heeft het niet voor zichzelf gedaan, maar voor het algemeen belang. De meeste burgers vonden het prima dat Heijmans iets op eigen initiatief probeerde.' Brouwer deelt die conclusie: 'Heijmans heeft applaus gekregen in de gemeenteraad. Dat had hij niet gekregen als hij zich aan de wet had gehouden.'